

Ủy ban về các vấn đề xã hội
của Quốc Hội

Chương trình
Phát triển Liên Hợp Quốc

Viet Nam

Những ảnh hưởng kinh tế - xã hội của HIV/AIDS đối với những hộ gia đình dễ bị tổn thương & tình trạng đói nghèo ở Việt Nam

Photo: Doan Bao Chau, © UNFPA

ỦY BAN VỀ CÁC VẤN ĐỀ XÃ HỘI
CỦA QUỐC HỘI

CHƯƠNG TRÌNH PHÁT TRIỂN
LIÊN HỢP QUỐC

NHỮNG ẢNH HƯỞNG KINH TẾ - XÃ HỘI

**CỦA HIV/AIDS ĐỐI VỚI NHỮNG HỘ GIA ĐÌNH
DỄ BỊ TỔN THƯƠNG & TÌNH TRẠNG ĐÓI NGHÈO
Ở VIỆT NAM**

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HÓA THÔNG TIN

Báo cáo này được xây dựng theo yêu cầu của Ủy ban về các vấn đề xã hội của Quốc hội (PCSA) và Chương trình phát triển Liên Hợp Quốc (UNDP). Những quan điểm trình bày ở đây là của các tác giả và không nhất thiết phản ánh ý kiến hay quan điểm chính thức nào của PCSA hoặc UNDP.”

Bản quyền ©2009 Chương trình phát triển Liên Hợp Quốc tại Việt Nam

In tại Công ty Cổ phần Đầu tư Thiết bị và In.
Khổ: 20,5 x 29 cm
Số lượng: 1.000 cuốn
Đăng ký kế hoạch xuất bản số 366-2009/CXB/23-42/VHTT
Nộp lưu chiểu tháng 12 - 2009

LỜI TỰA

AIDS là vấn đề liên quan tới phát triển, và việc đối phó với nó theo góc độ này là điều kiện thiết yếu để hiểu được những ảnh hưởng kinh tế - xã hội của đại dịch này. Ở những nước có tỷ lệ hiện mắc thấp như Việt Nam, mặc dù ảnh hưởng kinh tế vĩ mô nói chung của HIV chưa lớn, song đại dịch này có khả năng làm suy giảm và thậm chí có thể làm đảo ngược những tiến bộ có được trong công cuộc xóa đói giảm nghèo bằng việc đẩy các gia đình chịu ảnh hưởng của HIV vào đói nghèo. Vì vậy, việc giám sát định kỳ và không ngừng bổ sung kiến thức về những ảnh hưởng kinh tế - xã hội của đại dịch đối với tính dễ tổn thương và tình trạng nghèo khổ của các hộ gia đình ở Việt Nam là yếu tố rất quan trọng để cung cấp nguồn thông tin cho công tác xây dựng chính sách nhằm giảm thiểu (i) khả năng đại dịch làm đảo ngược những thành tựu to lớn của đất nước trong công cuộc xóa đói giảm nghèo ở cấp quốc gia và (ii) những ảnh hưởng tiêu cực của đại dịch đối với mức phúc lợi của những hộ gia đình chịu ảnh hưởng.

Nghiên cứu đầu tiên được thực hiện năm 2005 đã chỉ rõ một số lĩnh vực quan trọng cần được giải quyết. Báo cáo này đề xuất xây dựng các chương trình ngăn ngừa hữu hiệu, giúp đất nước chuẩn bị đối mặt với nhu cầu tăng cao về chăm sóc và điều trị cho những người sống chung với HIV và cung cấp minh chứng về sự cần thiết phải vận động tiến hành một chiến dịch ứng phó đa ngành đối với đại dịch HIV trong quá trình xây dựng kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội.

Kể từ thời điểm đó, đại dịch HIV đã và đang tăng cường mức độ lây lan. Tháng 12-2008, có 138.000 ca nhiễm còn sống, gồm có 29.575 bệnh nhân AIDS, phần lớn (82%) trong đó là những người trẻ có khả năng tham gia tích cực về mặt kinh tế trong độ tuổi từ 20 đến 39. Theo ước tính đến cuối năm 2008 có

khoảng 231.000 người chung sống với HIV. Cũng trong giai đoạn này, nhiều chương trình và các biện pháp chính sách mới đã được đề ra với những kết quả nổi bật như tăng mức độ sẵn có của dịch vụ điều trị cho những người nhiễm HIV, đặc biệt là điều trị kháng virus hoạt tính cao (HAART) và tăng số lượng cũng như vai trò của các nhóm tự lực cấu thành từ những người bị nhiễm và chịu ảnh hưởng của HIV. Với số mới nhiễm và việc tăng khả năng tiếp cận điều trị kháng virus (ARV) giúp kéo dài cuộc sống của những người nhiễm, số người sống chung với HIV dự kiến sẽ tăng từ 254.000 năm 2010 lên tới 280.000 năm 2012.

Nghiên cứu này được Ủy ban các vấn đề xã hội của Quốc hội (PCSA) và Chương trình Phát triển Liên Hợp Quốc (UNDP) ủy thác thực hiện, trong khuôn khổ dự án “Tăng cường vai trò lãnh đạo và phối hợp đa ngành để thực hiện thành công Chiến lược quốc gia phòng chống HIV/AIDS” với sự giúp đỡ tài chính của Cơ quan phát triển quốc tế Thụy Điển (SIDA). Dự án do Công ty THHN tư vấn chiến lược (SCC) phối hợp với Ủy ban y tế Hà Lan - Việt Nam phối hợp thực hiện nhằm đánh giá lại tình hình và cập nhật kiến thức về những ảnh hưởng kinh tế - xã hội của đại dịch đối với tính dễ bị tổn thương và đói nghèo của hộ gia đình ở Việt Nam.

Kết quả có được là nghiên cứu này cung cấp minh chứng thuyết phục cho thấy rằng một số nỗ lực được tiến hành nhằm giảm nhẹ những ảnh hưởng kinh tế - xã hội của đại dịch HIV đang có những tác dụng nhất định. Nghiên cứu cũng xác định những lĩnh vực cần có thêm nỗ lực. Kết quả nghiên cứu cho thấy ảnh hưởng của HIV đến tình trạng đói nghèo hộ gia đình là rất lớn và là kết quả của việc giảm thu nhập do những thay đổi việc làm và tăng chi phí, đặc biệt là chi phí y tế. Phân tích chỉ ra rằng những hộ gia

đình chịu ảnh hưởng của HIV ở khu vực nông thôn và những hộ có người sử dụng ma túy thường dễ bị tổn thương trước ảnh hưởng kinh tế hơn so với những hộ gia đình ở thành thị hay gia đình không có người sử dụng ma túy. Điểm tích cực quan trọng ở đây là có sự giảm bớt tình trạng kỳ thị trong cộng đồng, bao gồm cả kỳ thị đối với việc đến trường của những trẻ em đến từ các hộ gia đình có HIV. Những khía cạnh nhiều triển vọng bao gồm vai trò của các nhóm tự lực trong việc nâng cao tâm lý tự tin (thiếu tự tin được xác định như một rào cản khi tham gia các hoạt động tạo thu nhập) cũng như việc củng cố kiến thức, thái độ và hành vi của những người sống chung với HIV và gia đình họ.

Với báo cáo này, chúng tôi hy vọng có một sự hiểu biết kịp thời hơn về những ảnh hưởng kinh tế - xã hội của đại dịch đối với tính dễ tổn thương và tình trạng đói nghèo của các hộ gia đình ở Việt Nam, qua đó hỗ trợ vận động cho việc lồng ghép các hoạt động liên quan đến HIV vào công tác xây dựng kế hoạch và chính sách phát triển kinh tế - xã hội đặc biệt là chiến lược phát triển kinh tế - xã hội 10 năm tới (2011-2020), nhằm đấu tranh ngăn chặn những ảnh hưởng của HIV đối với đói nghèo và phúc lợi của các hộ gia đình ở Việt Nam. Vì vậy, chúng tôi hy vọng nghiên cứu này sẽ nhận được sự quan tâm và hữu ích đối với tất cả những đối tác trong nước và quốc tế đang tham gia ứng phó với đại dịch ở Việt Nam.

**CHỦ NHIỆM ỦY BAN VỀ CÁC VẤN ĐỀ XÃ HỘI
CỦA QUỐC HỘI, VIỆT NAM**

Trương Thị Mai

**PHÓ GIÁM ĐỐC QUỐC GIA
UNDP VIỆT NAM**

Christophe Bahuet

LỜI CẢM ƠN

Nghiên cứu về những ảnh hưởng kinh tế - xã hội của HIV/AIDS đối với những hộ gia đình dễ bị tổn thương và tình trạng đói nghèo ở Việt Nam này được UNDP phối hợp với Quốc hội nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam khởi động thực hiện; đây là một phần trong Dự án 42513. Báo cáo này sẽ không thể thực hiện được nếu không có sự đồng viên, hợp tác, phản hồi và đóng góp của nhiều người.

Chúng tôi xin được cảm tạ và bày tỏ sự biết ơn chân thành nhất đến tất cả các tổ chức chính phủ và phi chính phủ, cũng như các tổ chức quốc tế, đã hỗ trợ và giúp đỡ chúng tôi. Việc hoàn thành nghiên cứu này là nỗ lực tập thể của:

- Dự án 00042513 “Tăng cường vai trò lãnh đạo và phối hợp đa ngành của cơ quan dân cử và chính quyền các cấp để thực hiện thành công Chiến lược phòng chống HIV/AIDS đến năm 2010” - Ủy ban về các vấn đề xã hội của Quốc hội.
- Nhóm phối hợp về HIV ở Việt Nam
- Công ty tư vấn chiến lược (SCC)
- Ủy ban y tế Hà Lan - Việt Nam

- Cục phòng chống HIV/AIDS Việt Nam
- Tổ chức UNAIDS
- Viện khoa học xã hội quốc gia
- Viện chính sách và chiến lược y tế quốc gia
- Viện nghiên cứu phát triển xã hội
- Trường Đại học Thăng Long
- Chương trình HIV và phát triển vùng tại RCC (Trung tâm khu vực của UNDP tại Colombo)

Đặc biệt chúng tôi xin được cảm ơn các tổ chức chính phủ và các nhóm tự lực tại sáu tỉnh. Nếu không có sự trợ giúp vô điều kiện của họ trong việc tổ chức thu thập dữ liệu, việc thu thập thông tin đã không thể được hoàn tất kịp thời: Hội liên hiệp phụ nữ, Hội chữ thập đỏ, Bộ Y tế và các nhóm tự lực gồm Hoa hướng dương, Ước mơ xanh, Nụ cười và Ban mai, và nhiều nhóm khác.

Cuối cùng, tôi xin được cảm ơn tất cả những người trả lời phỏng vấn đã không chút ngần ngại chia sẻ thông tin; đóng góp của họ đã đem lại sự phong phú đặc biệt cho nghiên cứu này.

MỤC LỤC

TÊN VÀ CỤM TỪ VIẾT TẮT	9
PHẦN 1: GIỚI THIỆU VÀ BỐI CẢNH	11
1. Cơ sở nghiên cứu	11
2. Mục đích nghiên cứu	12
3. Ý nghĩa đối với công tác cố vấn chính sách và các hoạt động tài chính liên quan đến HIV/AIDS	12
PHẦN 2: TỔNG QUAN TÀI LIỆU	13
1. Vài nét sơ lược về Việt Nam	13
2. Đại dịch HIV ở Việt Nam	14
3. Mối quan hệ giữa đói nghèo và HIV	16
4. Ảnh hưởng xã hội của HIV đối với hộ gia đình	19
5. An ninh lương thực và dinh dưỡng	21
6. Chiến lược đối phó của hộ gia đình	21
PHẦN 3: PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU	23
<i>Giai đoạn 1: “Những khác biệt trong hoàn cảnh xã hội và mức sống giữa các hộ gia đình bị ảnh hưởng và không bị ảnh hưởng bởi HIV” - Nghiên cứu cắt ngang</i>	23
<i>Giai đoạn 2: “Mô hình và dự báo về ảnh hưởng kinh tế của HIV/AIDS đối với hộ gia đình”</i>	24
Hạn chế của nghiên cứu	25
PHẦN 4: KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU	26
A. ẢNH HƯỞNG KINH TẾ - XÃ HỘI CỦA HIV/AIDS ĐẾN HỘ GIA ĐÌNH	27
1. Ảnh hưởng đến thu nhập	27
2. Ảnh hưởng đến chi phí	31
3. Ảnh hưởng đến mô hình lao động	35
4. Ảnh hưởng đến tiết kiệm và đầu tư	38
5. Ảnh hưởng đến việc sử dụng thực phẩm	39
6. Kỳ thị và phân biệt đối xử	40
7. Ảnh hưởng đến phụ nữ	44
8. Ảnh hưởng đến trẻ em	48
9. Ảnh hưởng đến gia đình và người chăm sóc	49

B. CÁC CHIẾN LƯỢC ĐỐI PHÓ VÀ BIỆN PHÁP HỖ TRỢ SẴN CÓ	51
1. Hộ gia đình vay mượn tiền	51
2. Hỗ trợ của cộng đồng	52
3. Hỗ trợ từ các nhóm tự lực	54
C. MÔ HÌNH VÀ DỰ BÁO ẢNH HƯỞNG CỦA HIV/AIDS ĐẾN HỘ GIA ĐÌNH	56
1. Mô hình ảnh hưởng của tăng chi phí y tế đối với chi phí và tiêu dùng hộ gia đình	56
2. Mô phỏng những ảnh hưởng của HIV/AIDS đến đói nghèo	57
PHẦN 5: KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ	61
PHỤ LỤC 1. Đo lường mức đói nghèo theo khía cạnh xã hội và kinh tế	65
PHỤ LỤC 2. Phương pháp nghiên cứu	67
PHỤ LỤC 3. Phương pháp và công cụ ước tính và dự báo HIV/AIDS	77
PHỤ LỤC 4. Các đặc điểm nhân khẩu của mẫu các hộ gia đình và người nhiễm HIV	88
PHỤ LỤC 5. Các số liệu kinh tế - xã hội về hộ gia đình	90
PHỤ LỤC 6. Bảng câu hỏi điều tra	115